

УДК 327.58(=161.2)(1-87)

Юлія Шахно

Об'єктивні умови інституційного оформлення діаспори: українознавчий аспект

У статті проаналізовані основні об'єктивні умови виникнення діаспор як поліфункціональних інститутів. Здійснено спробу структурування обумовленості та комплексного висвітлення даного процесу.

Ключові слова: об'єктивні умови, діаспориалізація, поліфункціональні та поліструктурні інститути.

Yuliia Shakhno

Objective Conditions of Institutional Creation of Diaspora: Approach of Ukrainian Studies

The article deals with the analysis of the basic objective conditions of Diasporas creating as the polyfunctional institutions. An attempt to structure the reasons and complex presentation of the process has been made.

Keywords: Objective Conditions, Diasporas Creating, Polyfunctional and Polystructural Institution.

Юлія Шахно

Объективные условия институционального оформления диаспоры: украиноведческий аспект

В статье проанализированы основные объективные условия возникновения диаспор как полифункциональных институтов. Осуществлено попытку структурирования обусловленности и комплексного показа данного процесса.

Ключевые слова: объективные условия, диаспориализация, полифункциональные и полиструктурные институты.

Діалектичний характер глобалізації на макрорівні актилізує процеси переміщення інформації, ресурсів, капіталів, людей і тим самим додає «відносності» в загальноприйнятій зміст категорій «кордони», «межі», «приналежність» тощо, а на рівнях нижчого порядку провокує спектралізацію даного процесу та диференціацію його складових у відповідності до місцевих особливостей, продукуючи нові синтези (комплексні) варіації. Всеохоплюючий та всепроникаючий принцип дії цього механізму провокує трансформації в усіх сферах людського буття, породжує онтологічні та екзистенційні кризи, вносить когнітивний дисонанс в усталену світоглядну картину об'єктів та суб'єктів, що діють у визначених просторових рамках. Актуальність дослідження даної проблематики посилюється прагненням усвідомити основи, дати оцінку, зменшити ризики, поставити під контроль даний взаємозв'язок тотального і локального, що є завданням цілого ряду вчених та політиків. Виходячи з цього, метою даної статті є вивчення об'єктивних детермінант інституційування діаспорального простору.

Візитною карткою глобалізаційних процесів є міграції. Породжені ними етнічні зрушення, що змінюють демографічну, расову, національну карту регіонів, стали предметом вивчення багатьох суспільствознавчих наук. З-поміж них філософія визначає буттєві засади подорожування, досліджує синтезні форми співжиття, онтологічні та екзистенційні проблеми і перспективи буття в «розсіянні».

Досліджуючи процеси етнічної мобілізації, її еволюцію, прояви та наслідки, У. Шеффер виокремлює наступні невирішені теоретичні проблеми в даній галузі знань: 1) фактори, що сприяють виникненню нових діаспор, їх опір асимілятивній політиці; 2) виявлення причин зростаючого впливу діаспор на світову політику та у відносинах між Батьківщиною і країною проживання; 3) вивчення умов, які забезпечують збереження власної ідентичності в країні поселення і почуття родинності з корінним населенням й одноплемінниками в інших державах [16, с. 183]. У вивченні етнічності сформувалося три основні підходи до її трактування: примордіалізм, інструменталізм та конструктивізм. Кожен з них репрезентує один з варіантів соціально-антропологічного тлумачення даного явища. На нашу думку, дані теорії, і примордіалізм (Е. Шилз) з його ґрунтовним підходом до аналізу явища

та стабільним набором характеристик по відношенню до нього, і конструктивізм (Б. Андерсон) з формалістським баченням конструювання етносу, й інструменталізм (Ф. Барт), що наділяє національні еліти необмеженим організаційним потенціалом, не вичерпують усю повноту проблеми. Раціональним способом подолання обмежень кожного з підходів є історіософська рефлексія, що дозволяє виокремити передумови даного процесу упродовж тяглого історичної дійсності. Застосування діалектичного суб'єкт-об'єктного підходу дозволить «змінювати масштаб» дослідження та надати йому прикладного характеру, адже людина для повноти власного буття повинна постійно перебувати в суб'єкт-об'єктному обміні з суспільством, що обумовлює процесуальні явища всередині нього. Не є винятком і явище діаспороутворення.

На даному етапі розвитку людства «парадокс еміграції полягає в тому, що сучасні емігранти часто змушені відкривати для себе неприємний факт: еміграція впливає тільки на певний рівень існування, але не змінює їхнє життя в цілому» [6, с. 260]. Потрапляючи до іноетнічного середовища, іммігранти також здійснюють перетворення діяльності у приймаючому середовищі, тому системне вивчення даного взаємозв'язку сприяє більш ґрунтовному усвідомленню діаспориалізації. Твердження В. Дятлова «Діаспора – не даність; її існування (чи відсутність), виникнення чи зникнення можуть бути ситуативною відповіддю на виклик часу, місця і умов» [7, с. 64], підкреслює ідею про те, що наявність однорідної етнічної групи людей ще не є фіксацією факту існування діаспори, а лише детермінує можливість її створення, а це, у свою чергу, підкреслює важливість комплексного аналізу явища.

Вивчаючи мандерівську українськість, Н. Ханенко-Фрізен приходять до висновку, що на даному етапі розвитку людства тенденційність міграційного переміщення обумовлена: 1) соціальними відносинами: новоприбулі іммігранти потрапляють, як правило, до тих громад, де проживає їхня «паралельна родина»; 2) історичним фактором: результатом розвитку модерного суспільства останньої чверті ХХ ст. є прискорений розвиток транспортних технологій, комунікацій, медіа та «розпорошення» або зростаюча доступність спеціалізованих знань та інформації для неспеціалістів,

що інтенсифікує їхню мобільність; 3) глобальний фактор обумовив формування двох соціокультурних феноменів – сучасної соціальної рефлексивності та соціальної уяви, що оформились під впливом ідей модерну [15, с. 32–33].

Відповідно до концептуальних основ дослідження, нами здійснена спроба діалектичного висвітлення об'єктивних умов оформлення етнічних груп у поліфункціональні й поліструктурні інститути – діаспори, що дозволило стверджувати: до об'єктивних умов формування діаспоральних утворень належать: процес глобалізації; кліматичні умови в країні виходу та країні прибуття; особливості ментальних установок і психологічних характеристик іммігранта; «демографічна ситуація» в іммігрантській общині; наявність у етнічних груп схильності до діаспоралізації; динаміка розвитку донорського та реципієнтського «організмів».

Основною умовою, що інтенсифікує процес формування діаспор, є зміна міграційної ситуації у світі, яка викликана глобалізаційними процесами та формуванням нового інформаційного суспільства, в якому проблема кордонів й етнічної приналежності втрачає традиційні, притаманні попереднім історичним епохам, характеристики. Витоки даної проблеми в особливостях трансформації виробничих сил, які стимулюють побудову нових ринкових моделей економіки, де вирішальними критеріями функціонування є відкритість кордонів та свобода пересування в системі транснаціональних корпорацій. Кореляція наукових пошуків від інтеграції до диференціації, від гомогенізації до гетерогенізації, від патріотизму і універсалізму, породжує поняття нового типу – глокалізація, гібридизація, космополітанізм тощо, суперечлива природа яких ще раз демонструє нашу обмежену здатність регулювати дані процеси. Адже, як зазначає З. Бауман, «Ми сьогодні істинно залежимо від глобальних факторів, але наші дії, як і раніше, локальні» [1].

Вплив глобалізації на етнічну картину світу дав можливість Д. Коулмену говорити про «третій демографічний перехід», визначальними рисами якого, на відміну від першого (що відображає зміни в структурі смертності й народжуваності) і другого (що ілюструє трансформацію в сексуальній поведінці суспільства), є зміни у складі населення [12]. В процесі його розгортання осьовою проблемою стає міграція, що, з одного боку, відіграє роль панацеї, нівелюючи низьку народжуваність, а з іншого – є «бичем Божим», адже має стихійний, неконтрольований характер, а її масштаби зростають у геометричній прогресії. Фреймування міграції в контексті глобалізаційних процесів одна з найскладніших проблем сучасності, що внаслідок постійної біфуркації викликає появу нового явища вищого порядку. Це дає можливість стверджувати, що в найближчий час глобалізація не втратить першості в обумовленості суспільного розвитку.

На вектор подорожування впливають і кліматичні умови в країні виходу та країні прибуття. Так, першим іммігрантам з України було проблематично інтегруватися у країнах, розташованих на південь від екватору: незвичний клімат з високою температурою і вологістю, обернений порядок сезонів року, велика кількість комах, змій, непрохідні джунглі, які треба було знищувати для отримання земельних наділів, – це все призводило до змін у біоритмах людського організму, що значно ускладнювало процес адаптації. Не винятком були спроби царського уряду вирішити проблему аграрного перенаселення європейських регіонів Російської імперії на початку ХХ ст., за рахунок переселення селян у центральні регіони держави. Ця політика зазнала поразки, адже не зважаючи на високу мобільність українського на-

селення (емігрувало близько мільйона населення) 70 % емігрантів повернулось на Батьківщину.

Важливим об'єктивним фактором формування діаспор є особливості ментальних установок і психологічних характеристик іммігрантів, що являють собою систему механізмів неусвідомлених дій та поведінкових алгоритмів, які діяльно проявляються у штучно створених умовах буття і виступають своєрідним «інтуїтивним комунікативним кодом» (А. Ашкеназі), що реалізується діаспорантами незалежно від зміни соціокультурного середовища. Серед них можемо виділити наступні:

а) ступінь адаптивності представників нетитульних націй. Під етнічною адаптацією ми розуміємо психологічне, контактне пристосування людини або групи людей до нового етнічного середовища з метою подолання екзистенційного відчуження й досягнення повноти буття. На думку В. Євтуха, процес адаптивної діяльності можна поділити на три етапи: 1) орієнтаційний, що спрямований на ознайомлення адаптантів із соціальним середовищем; 2) оціночний, коли відбувається диференціація соціального досвіду та способу життя на взаємоприйнятій та взаємовідхилений від можливих у нових умовах форм та способів діяльності, згідно з установкою цінностей, що раніше склалися у адаптанта; 3) сумісності, на якому досягається процес адаптованості. Індивід набуває соціального статусу та отримує психологічне задоволення від перебування в цьому середовищі [10, с. 6–7]. Інтенсивність даного процесу залежить від адаптивної гнучкості іммігранта, яка визначається расовими, віковими, статевими характеристиками та наявністю індивідуальної волі, що дозволить подолати онтологічні бар'єри, але при цьому зберегти власну автентичність;

б) розвиненість відчуття общинності, корпоративізму. Об'єктивність даних психометричних показників обумовлюється колективним несвідомим (К. Юнг) і визначаються нами як автоматизовані універсальні, архетипні образи, що передаються від покоління до покоління з нагромадженим емпіричним багажем, який проектує поведінкові схильності у межах референтних груп. Вони детерміновані тривалим історичним розвитком етнічної спільноти у певних кліматичних і природних умовах, соціокультурних обставинах, що породжували власну соціокультурну реальність і відповідну структуру дій. «Тлумачення груповості як змінної і випадкової, а не нерухомої і даної, дозволяє прийняти до уваги і (потенційно) пояснити фази надзвичайної згуртованості і ментальності сильною почуття колективної солідарності» [2, с. 30–31]. Але виклик часу може залишитись без відповіді, не зважаючи на значні зусилля провокаторів даного процесу. Це пояснюється тим, що мобілізаційні чинники корпоративізму мають ситуативну природу, оскільки викликані статичними законами розвитку самого суспільства, а тому община і общинна солідарність можуть функціонувати і як механізм взаємної підтримки і контролю, і як зброя в боротьбі за ресурси в приймаючому суспільстві. У часи сплеску почуттів колективної єдності, важливу роль відіграють такі психологічні риси як поступливість чи навпаки, лідерські здібності, що нададуть можливість зайняти певну нішу в структурній ієрархії общини; готовність надати допомогу і «постояти» за спільну справу; здатність до групового співжиття, того, що М. Гібернау назвав «чуттям спільноти» [3, с. 30].

в) *інтровертивні та екстравертивні характерологічні риси*. До екстравертивних ознак особистості іммігранта, що сприяють швидкій адаптації в приймаючому середовищі, слід віднести схильність до емпатії, комунікабельність,

мобільність, лояльність, толерантність, відкритість та здатність швидко й ефективно засвоювати нові знання й використовувати їх на практиці, переважання колективістських схильностей, наявність «підприємницької жилки». Імігранти окресленого типу найшвидше стають на шлях натуралізації та втрачають первинну ідентичність. Але за умови наявності стійких механізмів часового бар'єру, особистісної налаштованості на тимчасовість подорожувань, формується «образ "космополіта з вузькими інтересами"» (*gachial cosmopolitans*): людей, які з великою легкістю виїжджають із країни в країну, залишаючись при цьому в захисній оболонці, що захищає їх від будь-якого серйозного контакту з місцевими культурами» [15, с. 13]. До інтраверсивних рис належать: іммобільність, флегматичність, нейтральність поглядів, превалювання індивідуалізму, ескапістські нахили, здатність до монотонної праці, адже більшість спеціальностей, якими володіє переважна частка зайнятих мігрантів, пов'язана з «чорною», непрестижною роботою. Окрім цього, слід розрізняти ступінь «інтеграції» і «дезінтеграції» до донорської та реципієнтської культури, що реалізується наявністю соціальної уяви та її втіленням у конкретних соціальних діях.

Даний пакет соціальних практик залежить від темпів розвитку технологічного потенціалу, а також від інтенсифікації подорожувань та формування нової людини – «мігранта», готової змінити свій світ на уявлений, інший. У процесі адаптації зазнає змін і сама свідомість мігранта, «...змінюється сам тип мігранта, його система мотивацій, спосіб та стиль життя, адаптаційні можливості і ресурси... він значно сильніше потребує системної групової підтримки в родинних, кланових, етнічних зв'язках» [9].

Невід'ємною умовою життєдіяльності діаспорального «організму» є сприятлива «демографічна ситуація» в імігрантській общині. Вихідною точкою оформлення діаспори є наявність «переселенського людського капіталу», що компактно проживають сім'ями чи ізольованими поселеннями поза ареалом корінного розселення. Тривалий час цей фактор сприяє діахронному збереженню ідентичності. Та якщо явище еміграції до даної країни представників одного етносу носить поодинокий характер – це не створить умов для формування діаспори. В. Дятлов наголошує на необхідній наявності «критичної маси» переселенців, з якими можна створити і утримувати храм, горити на спільній мові, мати достатню кількість шлюбних партнерів – і лише тоді історична батьківщина, «національне вогнище» ставали важливішими консолідуючими факторами [8, с. 18]. Виживанню «старожильських» спільнот (*veteran communities*), формування нових діаспор, збереженню «дрімаючих» (*dormant*) допомагає ряд факторів: «... більш позитивне ставлення населення західних країн до культурного та політичного плюралізму; нездатність їх урядів і реакційних соціально-політичних рухів перешкодити дозріванню нових діаспор, збереженню старих і виходу в світ «прихованих»; і нарешті, енергійні дії лідерів діаспоральних спільнот» [16, с. 166]. «Приплив молоді крові» до общини амбівалентне явище, що стає для діаспори новим випробуванням, адже часові перепопи між консервативною діаспоральною дійсністю та більш гнучкою імігрантською, породжують протистояння нового порядку. Як наголошує Н. Ханенко-Фрізен, «...імігранти з інших общин... розглядаються як «новачки» і сприймаються як «зовнішня» загроза тяглості і життєздатності місцевої українськості... Присутність імігрантів з самої України є випробуванням цілком іншого порядку. Це випробування

можна сприймати як таке, що постало «з середини» себто в контексті української культури, але вкрай активно розкитує самі основи місцевої українськості» [15, с. 245]. Така ситуація пов'язана зі світоглядними, аксіологічними інтеріоризаціями місцевих українців, що цементують місцеву українськість, робить її закостенілою, прирікаючи її на смерть. Модернізація культури може реалізовуватись за рахунок материкових представників, що подолають «чужість» та активізують «структури традиції і структури дії» (М. Салінз), як основи нового рівня взаємодії. Необхідною умовою для успішної реалізації даного проекту є високий рівень адаптаційної пластичності, що залежить від інтенціональності суб'єкта, вікових характеристик (найбільш пластичними є представники працездатного віку), харизми тощо.

Ще однією умовою, що інтенсифікує процес інституціонування етнічних груп є наявність схильності до діаспоралізації. Об'єктивна обумовленість діаспоралізації виступає епіфеноменом суспільного розвитку. «У різні часи власної історії в суспільствах діаспоризм може спалахувати і стихати в залежності від мінливих можливостей в приймаючій країні і на трансдержавному рівні» [17]. Так аналіз діаспорального буття дає змогу стверджувати, що вирішення всіх найважливіших завдань індивідуальними зусиллями неможливо, а тому головним способом досягнення відчуття «повноти буття» реалізується стратегією діаспоралізації, що укорінює імігранта в соціокультурному просторі країни-реципієнта. Підтримує дане бачення проблеми і німецький науковець К. Каутський, який наголошує: «на чужині члени однієї і тієї ж нації зближувались значно міцніше, ніж на Батьківщині: почуття взаємного зв'язку по відношенню до чужих націй ставало тим сильніше, чим слабкіше відчуває себе кожен окремо, чим більше йому загрожує небезпека» [11].

Та не всі народи здатні до створення діаспор і не завжди для цього складаються необхідні умови. Це стосується безпосередньо так званих «імперських націй», які «позиціонували себе частиною імперської держави, його опорою, і не відчували тривоги з приводу збереження власної ідентичності, залишаючись «уламком» етнічного масиву, не прагнули формувати і не формували тієї нової спільності, яку можна назвати діаспорою. Для них не притаманна наявність відповідної психології, навичок, звичок, специфічних соціальних інститутів і зв'язків. Історично, вони не вчилися «бути діаспорою», не бачачи в цьому жодної потреби [8, с. 13].

А якщо звернутися до історії репатріації будь-якого народу, що тривалий час перебував поза межами етнічної батьківщини, то можна говорити про зовсім інше явище – небажання і невміння бути діаспорою. У випадку відсутності власної державності дані етнічні спільноти не мають розгалуженої общинної системи, вони не детериторіалізовані й переважно проживають на тій території, яку вважають історичною батьківщиною (курди, цигани). До того ж, плінність сучасності наділяє рухливістю й мінливістю не тільки дійсність, а й сам шлях та кінцеву мету подорожування, що позбавляє людину тяглою буттєвого укорінення. «Втрата людиною місця в суспільстві виступає нині досвідом, який може постійно повторюватись в житті кожної людини, у той час, коли лише деякі, а то і жоден з можливих статусів, не виявляються досить надійними, щоб можна було говорити про тривале перебування в них. ...Перспектива знаходження «стабільного пристанища» в кінці шляху відсутня; перебувати в дорозі стало постійним способом життя індивіда, які не мають свого стабільного положення в суспільстві»

[1]. Подорожування позбавляє географічного підґрунтя та посилює етнічну солідарність, що відповідає найпростішому і найнеобхіднішому інстинкту самозбереження, через який ще з первісних часів люди об'єднувались в групи. Отже, групізм можна визначити однією з вітальних потреб людства, яка може перебувати на різних стадіях від «дрімаючого» до «мобілізованого» стану і залежить від конкретної історичної дійсності.

Динаміка розвитку донорського та реципієнтського «організмів» являє собою комплекс умов, що регенерується материнським та реципієнтським середовищем і має визначальний вплив на організованість, структурованість, функціональність анклавних етнічних груп. Основними показниками, що детермінують ці характеристики є: факт наявності держави-донора чи території, яку мігрант називає Батьківщиною; невисокий престиж українства за кордоном; офіційна політика країни-реципієнта; рівень політичної, соціально-економічної, культурної стабільності в регіоні поселення.

Відповідно до цього слід зазначити, що обов'язковою умовою творення діаспориального простору є опора і сакралізація місця виходу, з існуванням якого пов'язана міфологізація соціокультурного простору попереднього проживання, на базі чого вибудовується діаспориальна структура. Дане питання стало предметом дискусій європейських (У. Сафрана, А. Ашкенази, А. Бра, Р. Коена та ін.) та пострадянських науковців (В. Попкова, В. Тішкова, В. Дятлова та інших). «Немає країни виходу – немає і діаспори», стверджує В. Тішков [14, с. 452]. Тоді як бути з так званими «бездомними діаспорами» циганською, курдською і до недавнього часу палестинською та єврейською? У цих умовах відсутності надійного союзника і модератора національної ідеї, посилене депортацією корінного населення почуття етнічної приналежності не є обов'язковим фактором для інституційного оформлення діаспори, адже «у дітей вигнанців, що народилися і виростили в нових умовах, які знають Вітчизну батьків тільки з розповідей, національне почуття може інтенсифікуватись тільки в тому випадку, якщо воно підживлюється безправ'ям чи поганим ставленням на чужині» [11]. Слід враховувати той факт, що примусове виселення передбачає застосування не тільки географічного остракізму, а й інструменту «додаткової репресії» (Г. Маркузе), що унеможлиблює реалізацію діаспоротворення (єврейська, африканська еміграції). До того ж не всі діаспори об'єднуються навколо ідеї «Батьківщини» і прагнуть повернення туди. Через низку причин: віддаленість, війни чи певні політичні режими, іммігранти не здатні відвідувати рідні краї, що перетворює їх на уявну, символічну субстанцію, яка переживається не тут-і-зараз, а опосередковується спогадами. Така «бережливість» поглиблює відчуття відірваності від роду, а тому, хоч материкові родичі не є частиною особистого життєвіття і виступають частиною колективного минулого, «ваше професійне життєвіття і все існування вважається легітимним доти, доки за вами стоїть якийсь інститут» [6, с. 269].

Зміна кон'юнктури на світовій арені здійснила своєрідний «міграцій переверот». Все частіше не мігранти шукають підтримки у материнській культурі, хоча без неї вони втрачають автентичність, а країни-метрополії прагнуть посилити свій вплив через діаспори для лобювання власних інтересів. Відмова від репатріації земляків в лоно материнського етносу та перехід до політики патерналізму – нова стратегія поведінки в рамках відносин «діаспора-метрополія».

Першочерговим об'єктивним фактором, що обумовлює невисокий престиж українства за кордоном, є цивілізаційний чинник. По-перше, ми знаходимося на перетині двох частин світу, що антагоністично співіснують. Так, проміжне становище нашої держави продукує дуалізм та суспільно-політичні імплікації з приводу геополітичних орієнтацій, перетворюючи нас на маргіналів світової політичної системи. По-друге, тривалий час бездержавності перетворив Україну на «розмінну монету» в міжнародній політиці. Вже в XIX ст. «українське питання» виступало наріжним каменем у відносинах між Заходом (Наполеонівською Францією, Австрією) та Сходом (Росією). Дані поляризації відбилися на сприйнятті суверенної української спільноти: російський етнологізм виплекав в українців комплекс меншовартості (малоросів), а європейський «постколоніальний синдром» продукує бачення нас як джерела сировини та ринків збуту, позбавляючи Україну статусу паритетного союзника.

На даному етапі розвитку, поряд з екзистенційними невідрефлексованими викликами індивідуального характеру, знижує соціальну престижність української еміграції, низький рівень соціально-економічного розвитку, статус транзитної держави для нелегальної міграції, корумпованість та велика частка тіньової економіки тощо. Подолання негативного «амплуа» вимагає реіфікації світового досвіду, переходу від каузальних до інтенційних кроків реформування суспільних сфер життя, що ліквідує криміногенну ейфорію і створить дієве правове поле.

Офіційна політика країни-реципієнта детермінує правовий статус та стратифікаційне положення мігранта. ТанDEM в системі відносин «реципієнт-іммігрант» задається більшістю, а тому виокремлення етнічних груп бере початок з характеру фреймування іммігрантської присутності. Зазвичай їй приписують фобію перед «інаковістю», «чужим», що є природним інстинктом самозбереження. «Еміграція, імміграція та пов'язані з ними надії й страхи є величезною сферою напруження, породженою глобалізацією, коли бажання (і потреба) використати іноземну і дешеву робочу силу, з одного боку, стикається з надією не впускати культуру цієї робочої сили й залишатися в межах власної культури та ідентичності, з другого боку» [6, с. 265–266]

Масштаби міграційних потоків змушують держави вибудовувати певну стратегію поведінки щодо її учасників. Як зазначає Е. Григор'ян, «держава вибірково ставиться до діаспор, надаючи одним статус найбільшій сприятливості, а іншим – «рис осілості» [5]. Ставлення титульної нації до мігрантів, може проявлятися у дискримінаційній політиці, що виражається в розпалюванні шовіністичних настроїв; прийнятті жорсткого міграційного законодавства; прагненні ізолювати «чужаків» з метою запобігання між-етнічним шлюбам, за рахунок створення компактних місць проживання іммігрантів – кварталів, дані заходи мобілізують етнічну меншину, активізують інстинкт самозбереження, змушують її трансформуватись, лобювати власні інтереси на державному та міждержавному рівні, за умови надання підтримки історичної Батьківщини, що, в свою чергу, посилює конфліктогенну ситуацію в країні. З іншого боку, «не можеш придушити бунт – очолюй його». Держава діє у власних інтересах і може створювати сприятливі умови для швидкої інтеграції та розчинення меншості в титульній більшості, але поріг «насиченості» інокультурними елементами не відповідає високим показникам попиту на дану прерогативу. Проблема конструювання взаємовідносин залежить від рівня

політичної, соціально-економічної, культурної стабільності в регіоні поселення.

Діаспорам присвоюють звання творців лібералізму, який являє собою консенсусний, прогресивістський спосіб мислення. Представники общин, які зорієнтовані на постійне перебування в країні поселення прагнуть легітимації свого положення. Емігрант, який живе за кордоном, тяжітиме природно до політиків лівого спрямування..., оскільки вони пропонують йому сферу моральної і політичної чутливості й інтерпретаційну схему для усвідомлення свого соціального та екзистенційного становища. Для першої генерації іммігрантів долучитися до консерватизму, що захищає та презентує місцеву традицію, майже нереально. За браком культурних кодів і цілковитої асиміляції в інше суспільство неможливо бути прийнятим до клубу тих, хто своє завдання вбачає в самотності місцевої традиції на світовому тлі. І навіть за успішної асиміляції немає гарантій того, що мігрант буде зарахований до цього клубу. Допуск до певної культури та участь в ритуалі, користуючись словами Дюркгейма, ще не відкриває систему колективного почуття і ключові поняття в семантичному полі. А без цього повнокровна участь в іншій культурі неможлива [6, с. 98].

Четверту хвилю української міграції названо заробітчанською, вона частково вирішує проблему робочих рук у високорозвинених країнах, при цьому часто є провокатором зростаючого нігілізму серед корінного населення до неprestижних професій, на яких задіяні мігранти. Тенденційність міграційних хвиль ілюструє нерівномірність соціально-економічного розвитку, зuboжіле населення бажає досягти «американської мрії», відчути затребуваність у собі з боку держави і лише потім ідентифікувати себе з певним етнічним масивом. Прагнення визначити власну національну ідентичність – природне устремління людини в так званих «стабільних суспільствах», але становище принципово змінюється в умовах соціальної нестабільності [4; 17]. Через політичну, конфесійну, мовну нерівність малих етнічних спільнот по відношенню до титульного етносу поглиблюються національні протиріччя. «... При більш менш нормальній соціально-політичній ситуації в середині держав не має, чи не повинно бути діаспор з «власного культурного середовища», тому що держава це дім, де всі громадяни рівноправні. Діаспора виникає, коли з'являється розмежування прикордонним паспортним контролем опозиція «там і тут» [14, с. 463].

Отже, поліполярність діаспорального простору продукується складною системою об'єктивних та суб'єктивних умов, що прямо чи опосередковано визначають темпи, масштаби, якість процесу діаспороутворення. Проаналізовані об'єктивні умови творення інституційних форм організації

життя «в розсіянні», дають змогу стверджувати, що даний процес має багатоструктурну природу, але при цьому не вирізняється послідовністю залучення підструктурних елементів до його реалізації. Діалектика міграційних зрушень, з одного боку, є відповіддю на виклики глобальної системи світоустрою та породжених нею епіфеноменів, а з іншого – де термінується партикулярними психосоматичними станами носіїв переміщення, які в іноетнічному середовищі реалізують свою інтенціональність. Комплекс таких впливів на емігрантське середовище, викликає пост-об'єктивну діяльність діаспорантів або претендентів на даний статус, що активізує механізм суб'єктивної природи, який дозволяє подолати онтологічні фрустрації і досягти повноти буття, через акумуляцію інформації, її рефлексію та втілення обраної стратегії співжиття.

1. Бауман З. Идентичность в глобализирующемся мире / З. Бауман [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tovich.ru>. 2. Брубейкер Р. Этничность без групп [Текст] / пер. с англ. И. Борисовой; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики» / Р. Брубейкер. – М.: Изд. Дом высшей школы экономики, 2012. – 408 с. 3. Гбернау М. Идентичность наций / М. Гбернау. – К.: Темпора, 2012. – 303 с. 4. Гранин Ю. Глобализация и национализм / Ю. Гранин // *Философские науки*. – 2006. – № 7. – С. 5–24. 5. Григорьян Э. Контуры новой диаспоральной философии / Э. Григорьян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.perspektivy.info>. 6. Донскіс Л. Збентежена ідентичність і сучасний світ. – К.: Факт, 2010. – 312 с. 7. Дятлов В. Армяне России: диаспоральные стратегии интеграции / В. Дятлов // «21-й ВЕК». – 2007. – № 2 (6). – С. 60–69. 8. Дятлов В. Диаспора: попытка определиться в термине и понятии / В. Дятлов // *Диаспоры*. – 1999. – № 1. – С. 8–23. 9. Дятлов В. Миграции, мигранты, «новые диаспоры»: фактор стабильности и конфликта в регионе / В. Дятлов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archipelag.ru>. 10. Євтух В. Б. Закордонне українство: навчальний посібник / В. Б. Євтух, В. П. Трощинський, А. А. Попок. – К., 2005. – 308 с. 11. Каутский К. Иудейство после вавилонского пленения / К. Каутский [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scepsis.ru>. 12. Коулмен Д. Третий демографический переход / Д. Коулмен // «ДемоскопWeekly». Электронная версия бюллетеня Население и общество. – № 299–300. – 3–16 сентября 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.demoscope.ru/weekly/2007/0299/tema01.php>. 13. Многоликая глобализация / Под ред. П. Бергера и С. Хантингтона; Пер. с англ. В. В. Сапова, под ред. М. М. Лебедевой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 379 с. 14. Тишков В. А. Реквием по этносу: Исследования по социально-культурной антропологии / В. А. Тишков. – М., 2003. – 544 с. 15. Ханенко-Фрізен Н. Інший світ або Етнічність у дії: канадська українськість кінця двадцятого століття / Н. Ханенко-Фрізен. – К.: Смолоскип, 2011. – 392 с. 16. Шеффер Г. Диаспоры в мировой политике / Г. Шеффер // *Диаспоры*. – 2003. – № 1. – С. 164–184. 17. Clifford J. Routes. Travel and Translation in the Late Twentieth Century / Clifford J. Routes. – Cambridge (Mass), 1997. – P. 249.